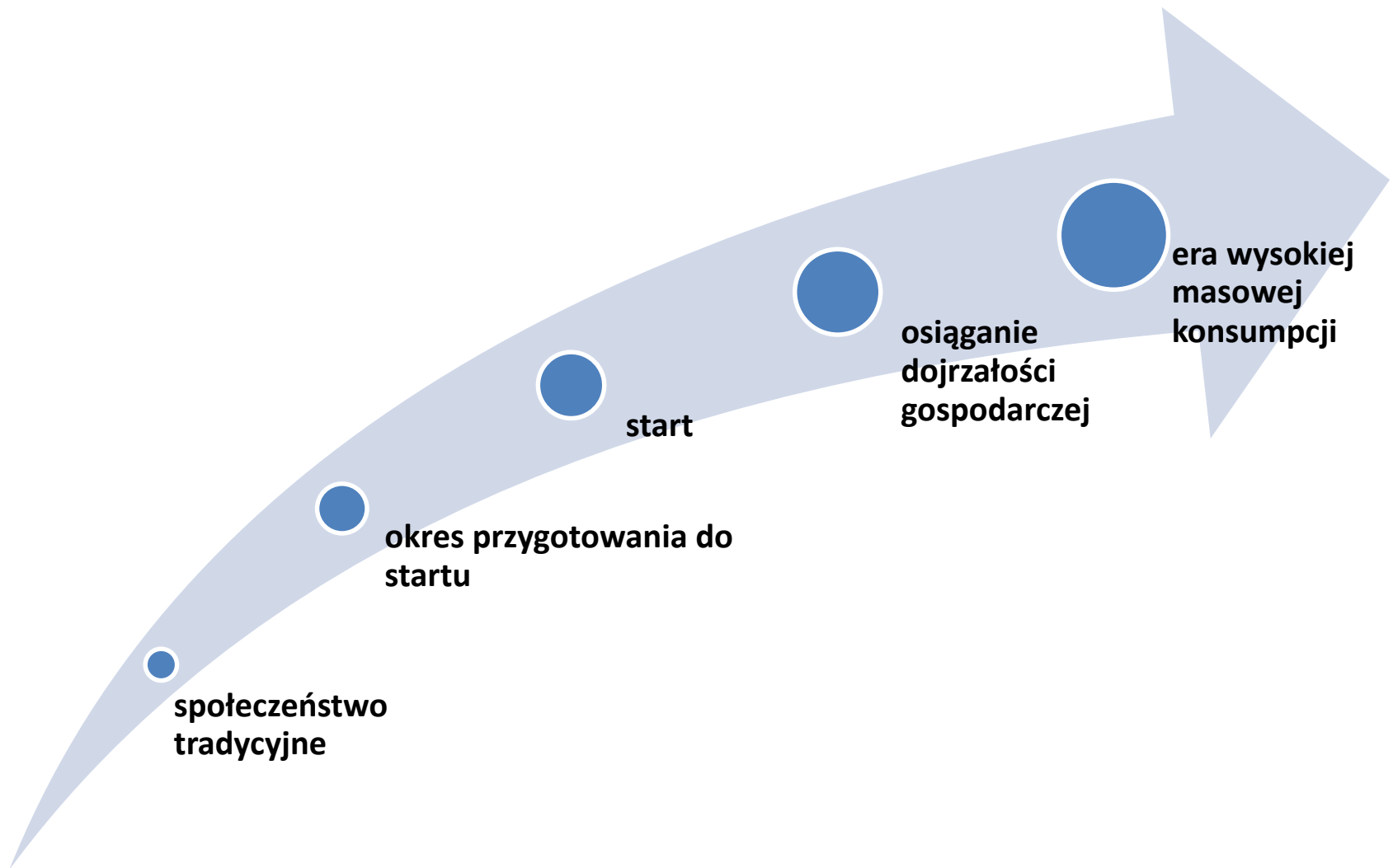

Teorie rozwoju krajów słabo rozwiniętych

Tomasz Poskrobko

Teoria stadialna W. Rostowa

Teoria stadialna W. Rostowa

- **społeczeństwo tradycyjne**, w którym zasoby są skoncentrowane w rolnictwie i nie występuje zjawisko mobilności społeczeństwa
- **okres przygotowania do startu**, w którym część ludności społeczeństw tradycyjnych ponosi ryzyko działalności gosp. i inicjuje proces przemian
- **start**, w którym wzrasta produktywność czynników wytwórczych pojawia się zmiana w strukturze produkcji (wzrasta znaczenie przemysłu przetwórczego), oraz wzrost znaczenia oszczędności i inwestycji
- **osiąganie dojrzałości gospodarczej**, w którym rośnie produkt narodowy brutto na głowę mieszkańca, a wzrost gospodarczy jest stymulowany przez dodatnie sprzężenia zwrotne
- **okres masowej konsumpcji**, w którym większość społeczeństwa osiąga wysoki standard życia

Krytyka teorii W. Rostowa

- arbitralna periodyzacja historii
- ścieżka rozwoju na podstawie doświadczeń
KWR nie musi odpowiadać realiom KSR
- teoria nie wskazuje wewnętrznych
mechanizmów przejścia do kolejnych stadiów

Koncepcja niezrównoważonego wzrostu według A.O. Hirschmana

- Wzrost jest zjawiskiem z zasady niezrównoważonym: nierównowaga może spowodować początek transformacji całej gospodarki.
- Do opracowania tej koncepcji zainspirowała go historia rewolucji przemysłowej, która dowodziła, że wzrost dokonywał się w drodze reakcji gospodarki rynkowej na pojawiające się bodźce w postaci braków i ograniczeń.

Wynalazek czołenka mechanicznego

Rozwój tkalni

Wzrost zapotrzebowania na przędzę

Wynalazek przędzarki

Zwiększenie mocy przerobowej tkalni

Zastosowanie mechanicznej tkalni i zwiększenie produkcji innych maszyn włókienniczych

Potrzeba wzrostu produkcji hutniczej

Wynalezienie pieców hutniczych

Wzrost produkcji węgla

Wynalezienie maszyny parowej

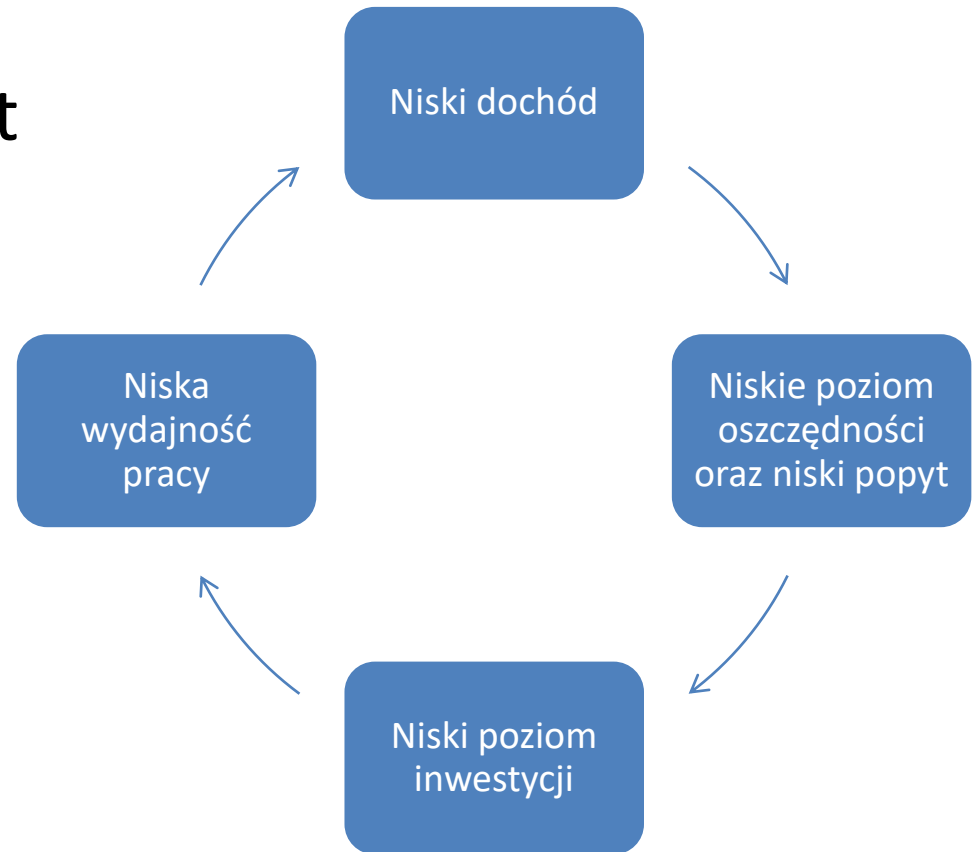
Rozwój transportu kolejowego i żeglugi morskiej

Zakłęte kręgi ubóstwa

- Jedną z pierwszych grup teorii zacofania i rozwoju były koncepcje zakłętego kręgu ubóstwa (vicious circle of poverty).
- Zakłęty krąg ubóstwa - termin oznaczający niemożność wejścia zacofanej gospodarki na drogę rozwoju
- W myśl tej koncepcji czynniki powodujące zacofanie tworzą łańcuch zależności przyczynowo-skutkowych (każdy z tych czynników jest zależny od czynnika, który go poprzedza, a on sam determinuje zjawisko po nim następujące).
- Czynniki te powiązane są w sposób okrężny, co utrzymuje cały system w równowadze, prowadzącej do stagnacji gospodarczej.

Koncepcja błędnego koła ubóstwa – R. Nurkse'

- Głównym źródłem zacofania krajów rozwijających się jest niedobór własnych kapitałów (czyli – oszczędności ze źródeł wewnętrznych, niezbędnych na cele inwestycyjne).

Koncepcja błędnego koła ubóstwa

– R. Nurkse

Sposób na przezwyciężenie kręgu biedy i zacofania w teorii Nurskiego:

- Kraje wysoko zaludnione
 - transfer rolników „nieprodukcyjnych” do prac inwestycyjnych
 - oszczędności przymusowe
 - cła na dobra luksusowe
- Kraje słabo zaludnione
 - uwolnienie rezerw siły roboczej poprzez udoskonalenie technik i metod produkcji rolnej
- Napływu kapitału zagranicznego (np. w ramach pomocy udzielanej przez kraje rozwinięte)

Krytyka koncepcji R. Nurkse'go

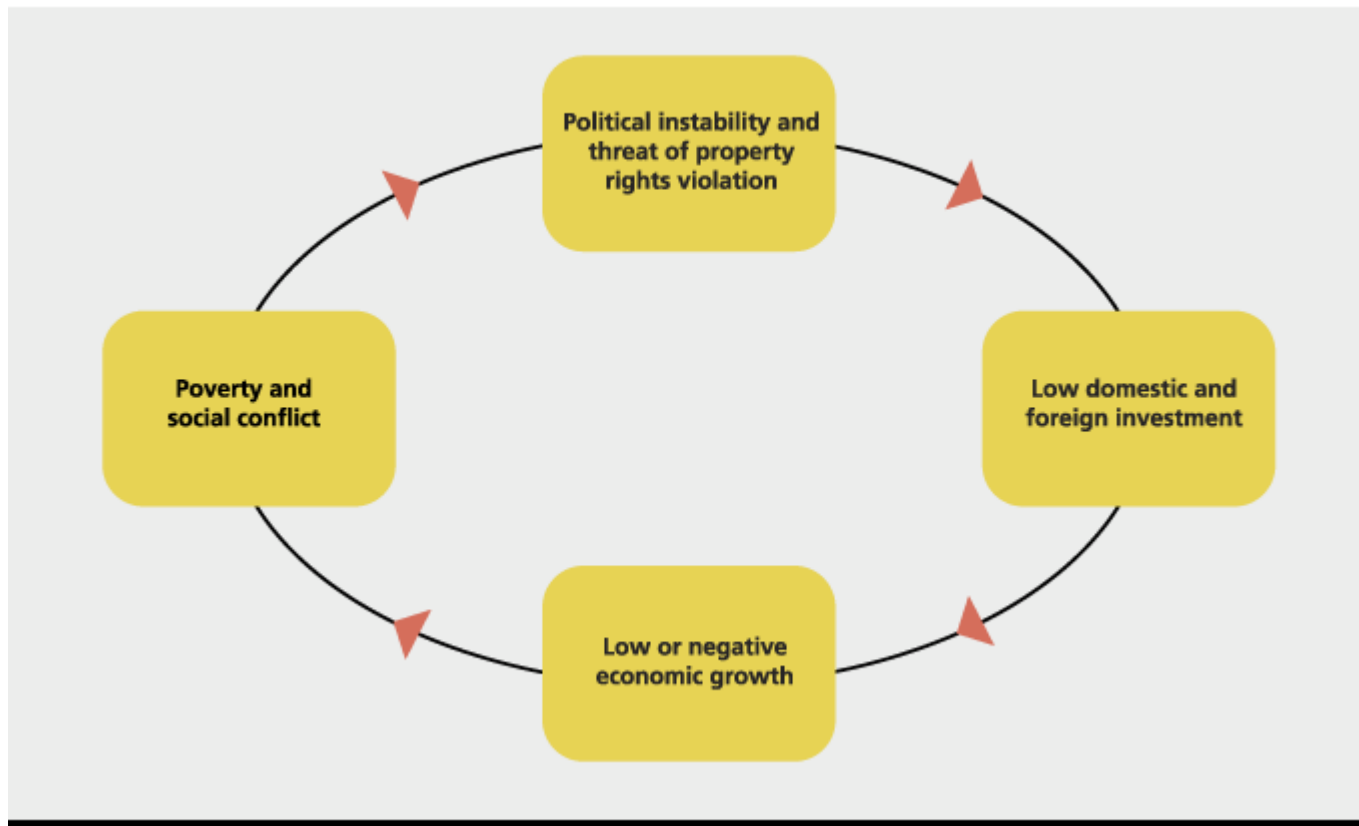
- Brak kapitału nie jest jedyną siłą sprawczą zacofania, co potwierdza zaobserwowany w praktyce fakt niskiej zdolności do absorpcji środków kapitałowych (np. pochodzących z pomocy zagranicznej), m.in. z powodu:
 - braku kwalifikowanych kadr pracowników,
 - niedorozwoju podstawowej infrastruktury ekonomicznej
 - niewłaściwej polityki gospodarczo-społecznej

Zaklęty krąg ubóstwa – B. Knall

Zaklęty krąg ubóstwa – T. Soubotina

Figure 6.4 The vicious circle of political instability

T.P. Soubotina, Beyond Economic Growth, The International Bank for Reconstruction and Development, Washington 2004

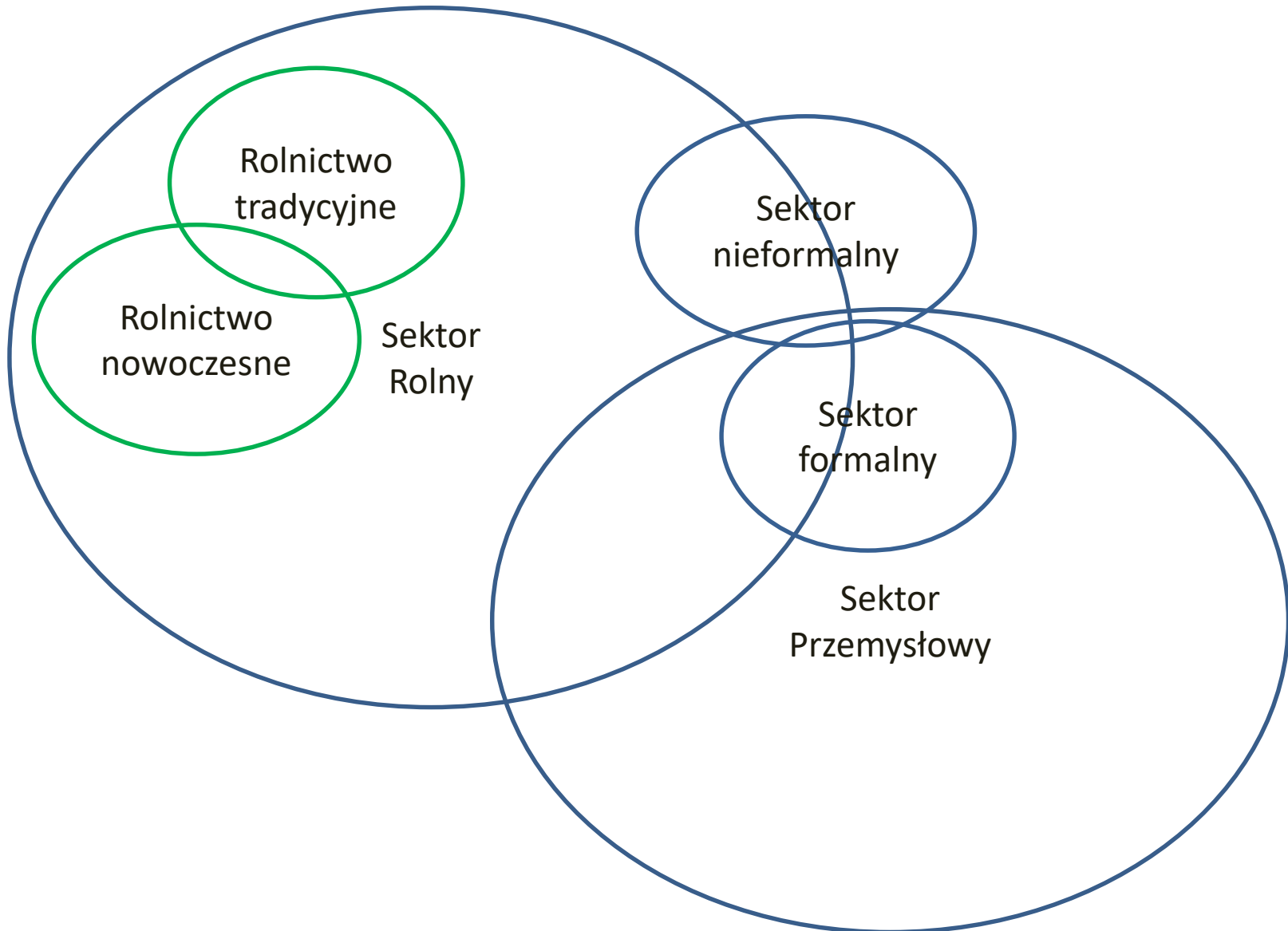
Gospodarka dualna

- Koncepcje gospodarki dualnej zakłada, że społeczeństwo i gospodarka w KSR ma podwójny (dualny) charakter z powodu nierówności rozwoju ekonomiczno-społecznego i postępu technologicznego zarówno w przekroju przestrzennym jak i w podziale na różne grupy ludności.
- Efektem dualizmu jest pojawianie się „wysp” dobrobytu i nowoczesności na „oceanie nędzy i tradycji”, co prowadzi do współistnienia 2 różnych „światów” (czyli – sektorów) w życiu gospodarczym i społecznym.

Główne rodzaje sektorów

- Sektor nowoczesny i sektor tradycyjny
- Sektor przemysłowy i rolny
- Sektor kapitalistyczny i sektor naturalny (przedkapitalistyczny)
- Sektor formalny i sektor nieformalny
- Sektor zorganizowany i sektor niezorganizowany

DUALIZM GOSPODARCZY

Rolnictwo
tradycyjne

Rolnictwo
nowoczesne

Sektor
Rolny

Sektor
nieformalny

Sektor
formalny

Sektor
Przemysłowy

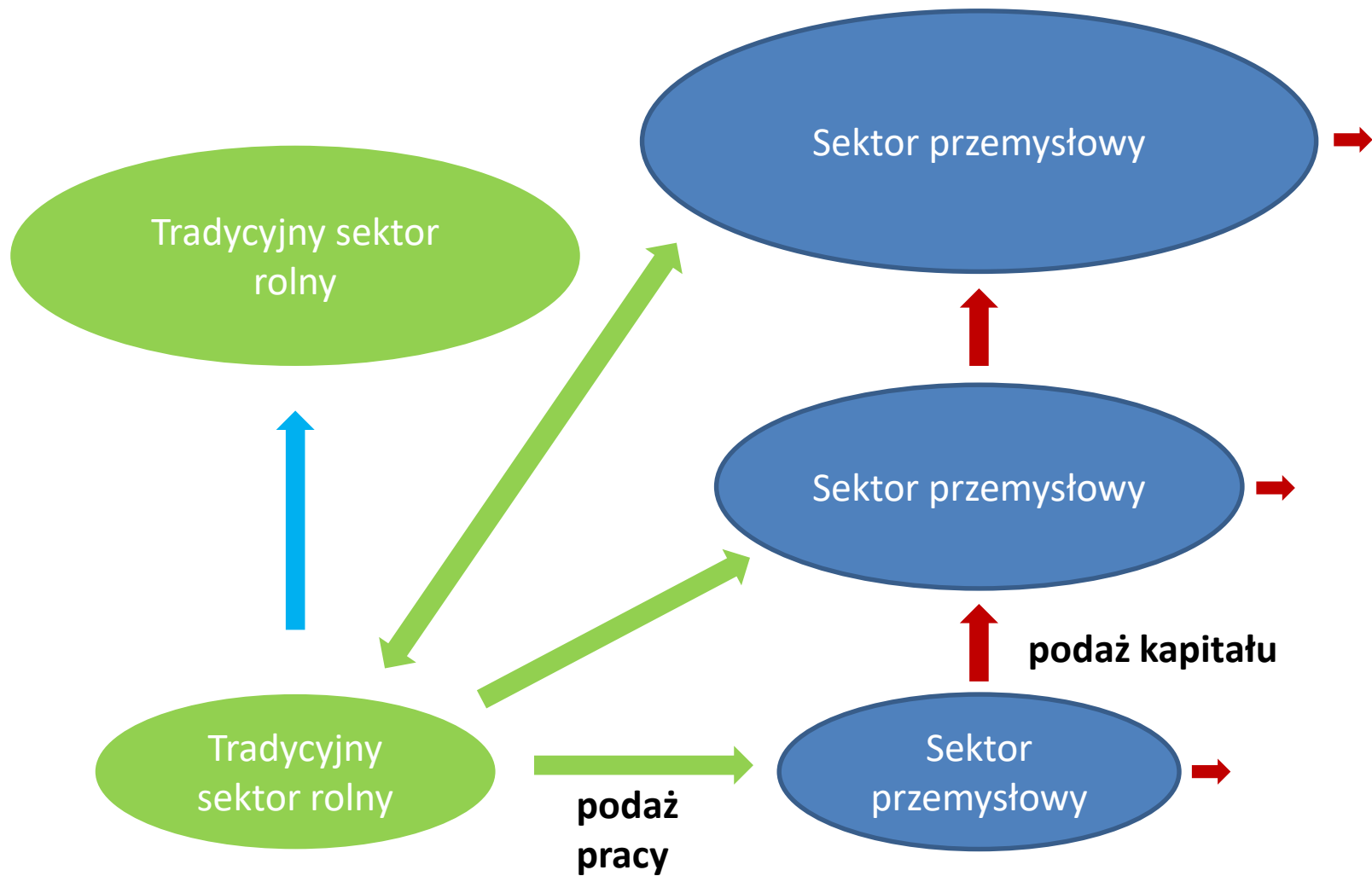
Strukturalizm

- Podejście typu strukturalnego obejmuje analizę różnorodnych aspektów i wymiarów strukturalnych procesu rozwoju ekonomiczno-społecznego KSR,
- Główne założenia:
 - istnieje konieczność zmiany struktury gospodarek krajów ubogich.
 - słabości miejscowego sektora prywatnego i niedorozwoju krajowej przedsiębiorczości poprawić może aktywizacja roli państwa jako głównej siły napędowej rozwoju KSR.
 - istnieją zagrożenia wynikające z tradycyjnego modelu handlu zagranicznego KSR, charakteryzującego się eksportem surowców górniczych i artykułów rolnych, a importem towarów przemysłowych,
 - właściwą dla KSR strategię uznaje się strategię substytucji importu, tj. zastępowania produkcją krajową importowanych dotąd zagranicznych wyrobów przemysłowych co powinno poprawić terms of trade.

Modele rozwoju gospodarki dualnej

Model A. Lewisa

- W. A. Lewis jest autorem modelu rozwoju gospodarki w oparciu o wykorzystanie nadwyżek pracy, występujących w rolnictwie.
- Wskutek niepełnego zatrudnienia i jawnego bezrobocia w sektorze rolnym w KSR istnieją duże nadwyżki siły roboczej, której produktywność krańcowa wynosi zero. Oznacza to, że odpływ pracowników z rolnictwa nie powinien powodować spadku wielkości produkcji rolnej.
- Ludność wiejska, zbędna w rolnictwie, migruje do miast w poszukiwaniu zatrudnienia w przemyśle. Choć płaca oferowana migrantom przez firmy przemysłowe jest stała, to jej przeciętny poziom przewyższa wysokość „płacy naturalnej”, tj. wynagrodzenia osiąganego przez pracowników rolnych.
- Wg Lewisa, globalny produkt pracy w przemyśle jest dzielony na 2 części: na płacę przemysłową i kapitalistyczną nadwyżkę, realizowaną przez przedsiębiorców. Nadwyżka ta jest przez nich inwestowana, pozwalając na dalsze zwiększanie zatrudnienia migrantów wiejskich.
- Kiedy całe nadwyżkowe zasoby siły roboczej z rolnictwa zostaną już zatrudnione, a migracja będzie kontynuowana, spowoduje to najpierw wzrost „płacy naturalnej”, zaś później – konieczność zwiększenia przeciętnej płacy przemysłowej.
- Uruchomienie mechanizmu rynkowego w efekcie rosnącej konkurencji przemysłu i rolnictwa na rynku pracy przyczyni się do modernizacji i rozwoju rolnictwa, w ślad za wcześniejszym przyspieszeniem industrializacji. Pociągnąć to za sobą powinno unowocześnienie struktury gospodarki KSR.

Modele rozwoju gospodarki dualnej

Model A. Lewisa - krytyka

- nieprawdziwość założenia o krańcowej produktywności pracowników rolnych = 0;
- abstrahowanie od wpływu szybkiego przyrostu demograficznego na migracje, możliwości zatrudnienia, poziom płac oraz dynamikę wzrostu produkcji przemysłowej i rolnej;
- nierealność założenia o skłonności przedsiębiorców do przeznaczania całej ich nadwyżki na cele inwestycyjne;
- pominięcie przy analizie migracji nadwyżek pracowników z rolnictwa do przemysłu kosztów transportu, wydatków na szkolenia i kształcanie.

Teoria wielkiego pchnięcia

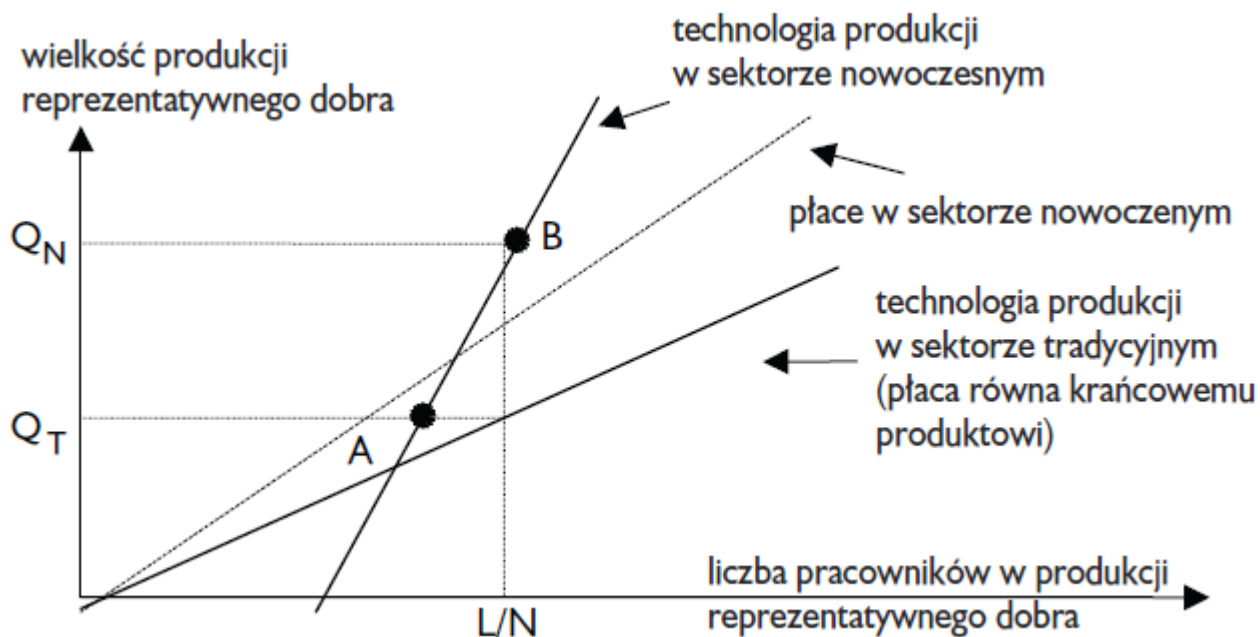
P. N. Rosenstein-Rodana

- zakłada niepodzielność inwestycji, co oznacza konieczność równoczesnej realizacji projektów inwestycji w wielu gałęziach.
- przykładowo budowa fabryki wyrobów gotowych zwiększa popyt na surowce, materiały i półprodukty, na maszyny i technologie produkcyjne, na opakowania, usługi transportowe, handlowe i finansowe.
- dzięki dużym inwestycjom dokonywanym równolegle w wielu powiązanych ze sobą gałęziach przemysłu możliwe jest uzyskanie sporych korzyści zewnętrznych (externalities) z racji zwiększonego popytu ze strony innych gałęzi na towary wytwarzane przez daną gałąź. Umożliwia to pełniejsze wykorzystanie rozbudowanych mocy produkcyjnych i obniżkę kosztów przeciętnych.

Teoria wielkiego pchnięcia

P. N. Rosenstein-Rodana

Sytuacja na rynku reprezentatywnego dobra
w modelu Big Push

Teoria wielkiego pchnięcia

P. N. Rosenstein-Rodana - krytyka

- brak w KSR wystarczających kapitałów na sfinansowanie „wielkiego pchnięcia inwestycyjnego”,
- niedostatek kwalifikowanych kadr i prywatnej przedsiębiorczości.
- w celu realizacji teorii trzeba byłoby zastosować w praktyce ideę planowania rozwoju gospodarczo-społecznego, których słabe państwo nie jest w stanie wcielić w życie

Koncepcja wzrostu zubażającego

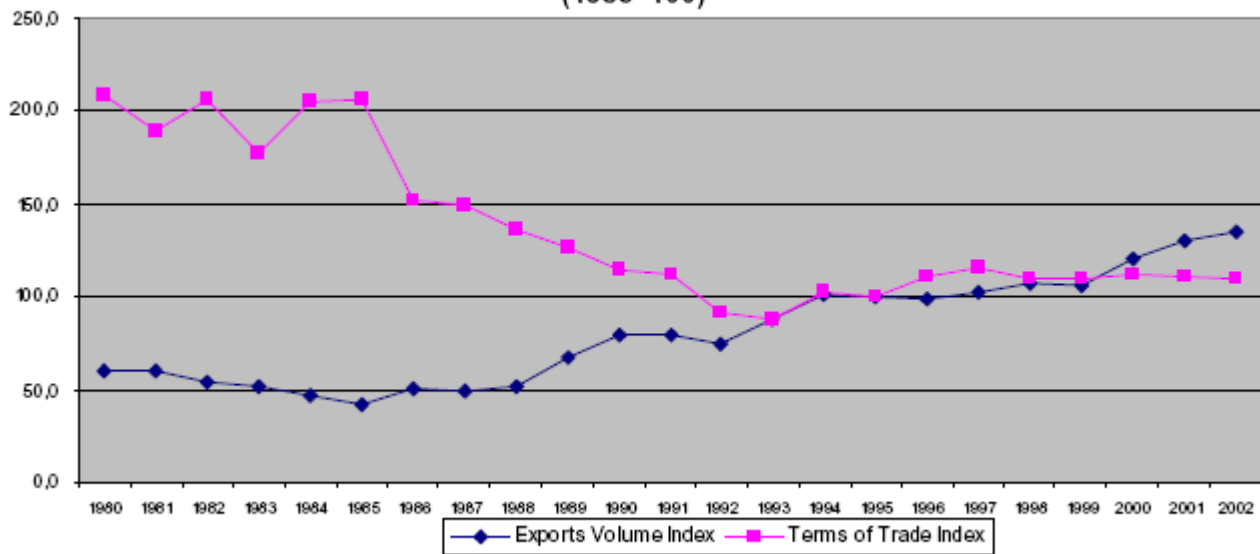
J. Bhagwatiego

- Możliwość wystąpienia niekorzystnego oddziaływania zwiększonego eksportu surowców na dobrobyt w niektórych KSR.
- Jeśli wzrost gospodarczy polega na zwiększaniu produkcji i eksportu surowca lub artykułu rolno-spożywczego przez taki KSR, który dostarcza znaczną część całej światowej podaży tego towaru (np. pozycja Brazylia na rynku kawy, czy Wybrzeża Kości Słoniowej na rynku kakao), to poważny wzrost wielkości dostaw – przy niezmiennym, sztywnym popycie – spowoduje spadek cen światowych eksportowanego produktu.
- Pociągnie to za sobą pogorszenie się terms of trade kraju-eksportera, bo należy oczekiwać, że ceny importowanych przezeń towarów nie spadną w tym samym czasie.

Teoria pogarszania się tot ksr według R. Prebischa, H. Singera i G. Myrdala

- Podstawę teorii stanowiły wyniki badań empirycznych (raport ONZ z 1949 r.) nad zmianami terms of trade W. Brytanii w okresie 1870-1947 r.
- Przyczyny spadkowej tendencji TOT KSR:
- KWR w długim okresie wzrost wydajności pracy pociąga za sobą podniesienie płac i poziomu cen artykułów eksportowych. Natomiast w KSR poprawa wydajności pracy prowadzi do obniżki kosztów produkcji i spadku cen eksportowanych surowców i produktów rolnych. Rezultatem tego jest pogarszanie się TOT KSR.
- silniejszy wzrost popytu na artykuły przemysłowe importowane z KWR w porównaniu z popytem światowym na surowce i towary rolne eksportowane przez kraje słabo rozwinięte (ujemna dochodowa elastyczność popytu na żywność i dodatnia na towary przemysłowe)

Graph N° 1 Bolivia: External Vulnerability , 1980-2 002
(1985=100)

Source: Anuario Estadístico 2004 (ECLAC)

Teoria pogarszania się tot ksr według R. Prebischa, H. Singera i G. Myrdala

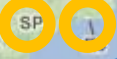
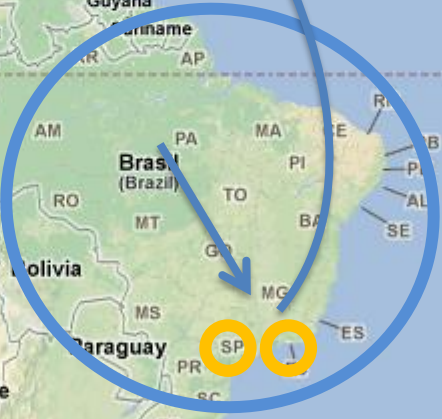
Rekomendacje praktyczne dla polityki
gospodarczej KSR:

- zmiana struktury produkcji z górnictwa i rolnictwa do przemysłu, a więc przyspieszenie industrializacji
- strategia produkcji antyimportowej oraz zapewnienie ochrony celnej nowym gałęziom przemysł

DEPENDYZM

Założenia dependystów

- Zdaniem dependystów system światowej gospodarki kapitalistycznej składa się z dwóch biegunów: centrum i peryferii

Teoria systemów-światów Immanuela Wallersteina

- Dla teorii systemów-światów właściwą jednostką analizy nie są państwa czy społeczeństwa, lecz systemy historyczne, które dzielą się na:
 - minisystemy;
 - systemy-światy
 - Centra (*core*)
 - Obszary semi-peryferyjne (*semi-periphery*)
 - Obszary peryferyjne (*periphery*)

Założenia dependystów

- Niedorozwój peryferii nie jest wynikiem działania czynników wewnętrznych, ale rezultatem globalnych procesów gospodarczych i społecznych,
- Te same procesy prowadzą do rozwoju w KWR i zacofania w KSR, co sprawia, że krajom zależnym brakuje zdolności do autonomicznego samo wspierającego się wzrostu i mogą rozwijać się wyłącznie jako rezultat wzrostu krajów rozwiniętych (rozwój mimetyczny)

Procesy zależności w gospodarce światowej

Postkolonializm

Przechwytywanie ziemi uprawnej przez byłych kolonistów

Przechwytywanie koncesji na wydobycie surowców przez kapitał zagraniczny

Przechwytywanie kanałów handlowych przez korporacje transnarodowe

Międzynarodowy podział pracy

KSR -> wytwórcy dóbr opartych na wiedzy

KWR -> odbiorcy odpadów i zanieczyszczeń środowiska, źródło tanich surowców i taniej siły roboczej

Przechwytywanie nadwyżki ekonomicznej

Założenia dependystów

- KSR mogą wyrwać się z pułapki ubóstwa jedynie poprzez zerwanie związków z krajami rozwiniętymi. Dependyści odrzucają koncepcję, jakoby integracja handlowa, kapitałowa i technologiczna KSR ze światowym kapitalizmem była decydującym czynnikiem stymulującym rozwój społeczny, polityczny i ekonomiczny krajów rozwijających się.

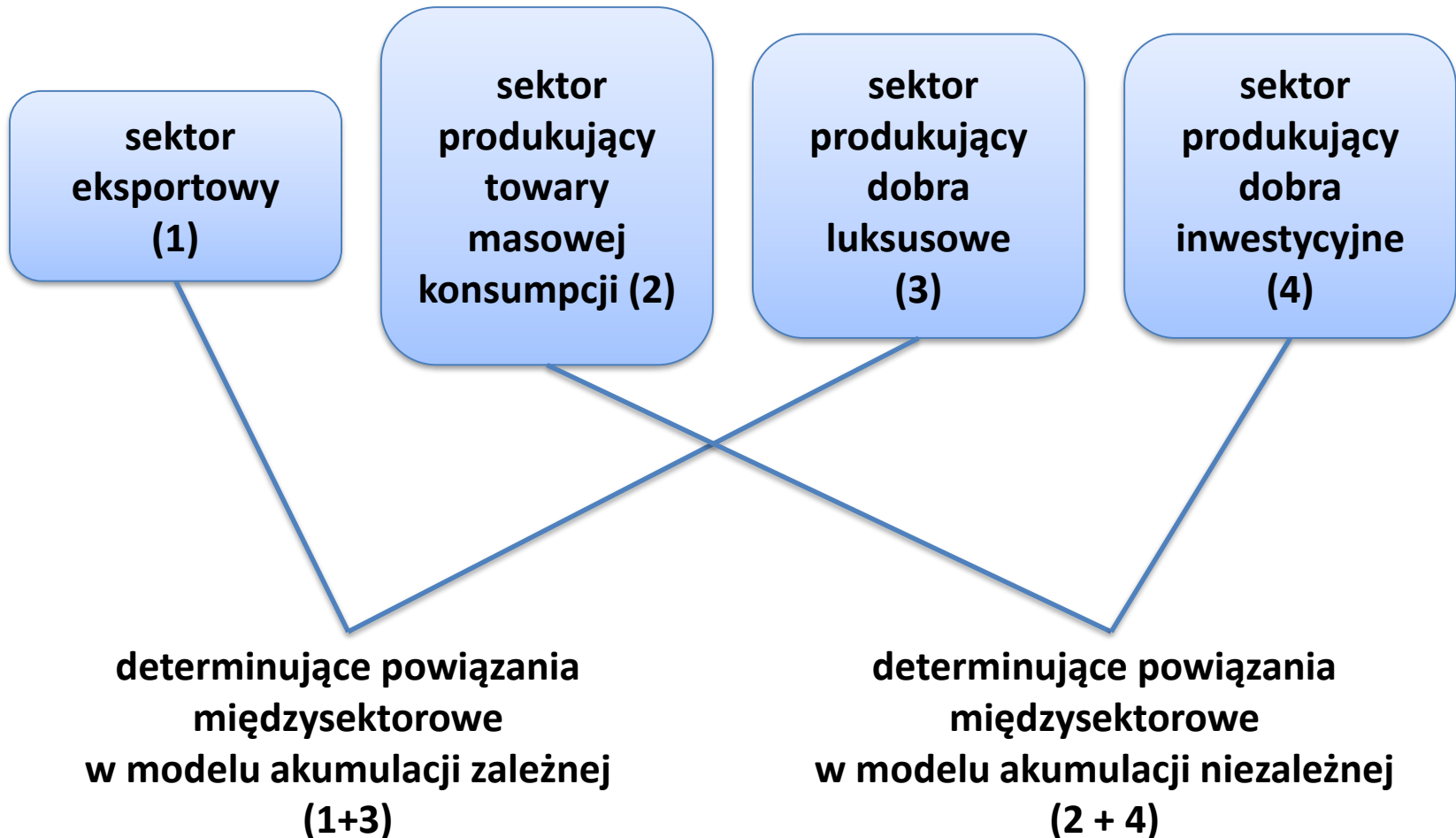
Istota zależności

- zależność to sytuacja, w której procesy ekonomiczne i społeczne w krajach słabo rozwiniętych są zdeterminowane przez rozwój gospodarek krajów w takim stopniu, że gospodarka KSR może rozwijać się wyłącznie jako odbicie procesów rozwojowych KWR (T. dos Santos).
- kraj zależny to taki, którego siły napędowe rozwoju leżą poza granicami tego kraju, tj. w KWR oraz którego rozwój jest sterowany przez zewnętrzne siły napędowe (A. Frank).
- zależność to specyficzna forma podporządkowania niektórych klas społecznych KSR (intelektualiści, burżuazja, biurokraci, armia) interesom KWR. Podporządkowanie takie jest niejako dobrowolne ponieważ wzmacnia pozycję społeczną i ekonomiczną tych klas (A. Emmanuel).

Model zdeformowanego kapitalizmu peryferyjnego S. Amina

- Pierwotnym przedmiotem deformacji jest struktura popytu, charakteryzująca się niskim popytem na masowe dobra konsumpcyjne, a wysokim popytem na dobra luksusowe, wynikająca z niskiego poziomu płac i niskiego popytu mas oraz wykształcenia się bogatych klas „pasożytniczych”.
- Zniekształcenie struktury popytu wpływa na strukturę produkcji krajowej i strukturę importu

Model zdeformowanego kapitalizmu peryferyjnego S. Amina

Model zdeformowanego kapitalizmu peryferyjnego S. Amina

- Uprzemysłowienie w KSR zaczyna się od końca, tj. od wytwarzania produktów luksusowych
- Sektor produkujący artykuły konsumpcyjne będzie napotykać przeszkody w swym rozwoju (niedostateczny wzrost popytu na swoje artykuły, niedostateczne zainteresowanie kapitału inwestującego w tym sektorze, brak wykszcolonej siły roboczej)
- Gałęzie przemysłu utworzone według modelu 1+3 nie staną się biegunami rozwoju. Przyczynią się jedynie do zwiększenia nierówności w ramach tego systemu.

Krytyka dependyzmu

- wskazywanie wyłącznie na szkodliwe zjawiska towarzyszące ekspansji kapitalizmu w krajach zachodnich, pomijając zupełnie pozytywne aspekty tego wpływu
- podejmowania badań w zbyt wąskich i budzących wątpliwości ramach metodologicznych
- generalizacja na obszar całego Trzeciego Świata doświadczeń rozwojowych wybranych regionów
- pozytywny charakter analiz – zajmuje się więc głównie opisem rzeczywistości, a nie jej zmianą

Znaczenie dependyzmu

- zwrócił uwagę na problemy, które nie były brane pod uwagę we wcześniejszych analizach ekonomii rozwoju:
 - problem eksploatacji krajów słabo rozwiniętych przez kraje wyżej rozwinięte gospodarczo, zarówno w historii, jak i obecnie, oraz wpływ tego zjawiska na poziom i dynamikę rozwoju (zacoiania) gospodarczego;
 - przenikanie do społeczeństw i gospodarek słabo rozwiniętych wzorców i zasad działania gospodarki kapitalistycznej krajów rozwiniętych.
- zwrócił uwagę, iż rozwój i zacoianie są procesami kształtowanymi przez relacje między klasami społecznymi, a więc wąskie ekonomistyczne traktowanie rozwoju przez neoklasyczną teorię rozwoju jest niewystarczające.
- wykazała, że realizacja różnych strategii rozwoju może być zależna od interesów klas społecznych, korporacji transnarodowych, rządów krajó wysoko rozwiniętych

TEORIE STABILIZACJI I DOSTOSOWANIA

Umacnianie się paradygmatu rynku

Na umocnienie się tego paradygmatu wpływ miały:

- pogorszenie się sytuacji ekonomiczno-społecznej i pojawienie się kryzysu zadłużenia w wielu KSR w latach 70tch
- pojawienie się nowego zjawiska – nadwyżkowego i niewykorzystanego kapitału w krajach OPEC
- krytyka *welfare state*, keynesizmu i etatyzmu (interwencjonizmu państwowego) oraz upowszechnienie się koncepcji neoliberalnych w KWR

Teoria stabilizacji i dostosowania

- Stabilizacja ma na celu minimalizowanie krótkoterminowej nierównowagi ekonomicznej poprzez obniżenie popytu (TSiD odrzuca założenie keynesizmu, iż popyt stymuluje wzrost gospodarczy, a wzrost popytu stanowi receptę na wzrost ekonomiczny),
- Główne elementy stabilizacji to:
 - redukcji wydatków państwa,
 - wyrównanie deficytu w budżecie centralnym,
 - ograniczenia bazy monetarnej (zmniejszenie ilości pieniądza w obiegu),
 - walka z nierównowagą bilansu płatniczego,
- Dostosowanie odnosi się do strony podaży i dotyczy zmian zwiększających efektywności i elastyczności gospodarki.

Stabilizacja

- minimalizowanie krótkoterminowej nierównowagi ekonomicznej (głównie obniżenie popytu), poprzez:
 - redukcji wydatków państwa,
 - wyrównanie deficytu w budżecie centralnym,
 - ograniczenia bazy monetarnej (zmniejszeni ilość pieniądza w obiegu),
 - walka z nierównowagą bilansu płatniczego

Dostosowanie

- proces rozwoju KSR powinien zharmonizowany z otwieraniem gospodarki na współpracę międzynarodową, poprzez:
 - prywatyzację
 - liberalizację międzynarodowych stosunków gospodarczych

Konsensus Waszyngtoński

- W końcu lat 80-tych kierownictwa MFW i Banku Światowego, przy wsparciu aktywnym rządu USA, zaproponowały władzom KSR udzielenie pomocy finansowej w realizacji strategii wychodzenia z kryzysu pod warunkiem przyjęcia i wcielenia w życie programów stabilizacji sytuacji makroekonomicznej i dostosowań strukturalnych. Programy te określone zostały zbiorczo przez J. Williamsona mianem konsensusu waszyngtońskiego (Washington Consensus).

Konsensus Waszyngtoński

- KW opierał się na 10 podstawowych punktach, które powinny być realizowane w celu zapewnienia stabilnego i zrównoważonego wzrostu i rozwoju gospodarczego:
 - Utrzymanie dyscypliny finansowej
 - Ukierunkowanie wydatków publicznych na dziedziny, które gwarantują wysoką efektywność poniesionych nakładów
 - Reformy podatkowe ukierunkowane na obniżanie krańcowych stóp podatkowych i poszerzanie bazy podatkowej
 - Liberalizacja rynków finansowych w celu ujednoczenia stóp procentowych
 - Utrzymywanie jednolitego kursu walutowego na poziomie gwarantującym konkurencyjność
 - Liberalizacja handlu
 - Likwidacja barier dla zagranicznych inwestycji bezpośrednich
 - Prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych
 - Deregulacja rynków w zakresie wchodzenia na rynek i wspierania konkurencji
 - Gwarancja praw własności

Krytyka konsensusu waszyngtońskiego

- Jednym z bardziej znanych krytyków Konsensusu jest Joseph Stiglitz, który pisał:
 - *Efekty polityki wymuszanej przez porozumienie waszyngtońskie nie były zachęcające. W większości krajów, które oparły się na jego zasadach, rozwój był powolny, a tam, gdzie występował wzrost, korzyści nie były równo dzielone (...) Reformy oparte na porozumieniu waszyngtońskim wystawiły kraje na zwiększone ryzyko, przy czym ryzyko to w nieproporcjonalnie dużym stopniu ponosili ci, którzy byli najmniej zdolni do poradzenia sobie z nim.*
- Davison Budhoo, były pracownik MFW, opublikował list otwarty, w którym napisał:
 - *Jaki potwór w nas tkwi, który każe nam posuwać się tak daleko w hańbie i wstydzie, że nie pozwala nam krzyczeć w proteście, jako istotom ludzkim i ludziom posiadającym sumienie? Od dnia dzisiejszego odmawiam zgody na cenzurę, narzuconą przez MFW nad naszą działalnością wobec Trzeciego Świata*

Krytyka konsensusu waszyngtońskiego

Problemy wynikające z wprowadzenia założeń Konsensusu:

- Brak infrastruktury organizacyjnej służącej gospodarce rynkowej powodowała słabości pośrednictwa finansowego, niezbędnego do efektywnej alokacji sprywatyzowanego majątku.
- Brak wykształconej kadry zarządczej powodował słabości zarządzania przedsiębiorstwami w warunkach zderegulowanej gospodarki
- Zbytня liberalizacja rynków kapitałowych skutkowała przepływem kapitału z państw rozwijających się do państw, które narzuciły konsensus
- Systemy zabezpieczeń socjalnych były zbyt mało sprawne w kontekście wprowadzanych zmian, szczególnie na polu prywatyzacji, co w efekcie przyczyniało się do niszczenia miejsc pracy a nie tworzenia nowych
- Konsensus okazał się dokumentem wyrażającym interesy przede wszystkim Międzynarodowego Funduszu Walutowego, Banku Światowego, Światowej Organizacji Handlu i Ministerstwa Skarbu USA.

Krytyka konsensusu waszyngtońskiego

- Krytyka MFW:
 - MFW prezentuje jako fakty coś, co jest tylko ideologią (neoliberalną), a jako rodzaj prawdy nie podlegającej dyskusji – tezy, co do których trwa bardzo ostry spór w ekonomii.
 - MFW postrzega światową gospodarkę tylko i wyłącznie z punktu widzenia specyficznego środowiska finansjery. Nawet jeśli nie wynika to ze złej woli podejmujących decyzje, są oni przekonani, że co jest dobre dla finansjery, jest dobre dla całej światowej gospodarki.
 - Wymuszanie na uzależnionych od pomocy MFW państwach liberalizacji rynków finansowych, nadmiernej dyscypliny budżetowej, nadmiernego wyczulenia na utrzymanie bardzo niskiego stopnia inflacji kosztem innych, często ważniejszych czynników ekonomicznych doprowadziło do upadku wielu gospodarek.
 - Stosowanie podwójnych standardów – słabe państwa dostają bardzo rygorystyczne warunki do spełnienia, a np. Rosja nie wywiązuje się z niczego, przejada całą pomoc w procesach korupcyjnych i nadal tę pomoc otrzymuje.
 - Najlepiej rozwijają się kraje, które potrafiły się przeciwstawić naciskom MFW (Malezja, Chiny, Indie), a te, które ślepo go słuchały, zapłaciły za to katastrofą gospodarczą (Indonezja, Tajlandia, Argentyna i inne).

Protekcjonizm w USA

- Aleksander Hamilton
 - „raczkujące gałęzie przemysłu”, takie jak amerykańskie, powinny być chronione i wspomagane przez państwo do czasu, aż będą zdolne stanąć na własnych nogach (Raport na temat manufaktur).

Protekcjonizm w USA

- Abraham Lincoln
 - podczas wojny domowej podniósł cła do najwyższego poziomu w historii

Protekcjonizm w USA

- Ulysses Grant
 - „w ciągu 200 lat Ameryka uwolni spod protekcji wszystko to, co ma do zaoferowania i wtedy też zgodzi się na wolny handel”

Protekcjonizm w USA

- Thomas Jefferson
 - Za jego rządów przeciętne cła na wyroby przemysłowe sięgały w tym regionie świata 35–40 %
 - unieważnił licencję (Drugiego) Banku Stanów Zjednoczonych, ponieważ 30% stanowiły udziały brytyjskie

